

Kannibalisme og melankoli

ANMELDELSE / 13.03.13

Hvad har melankoli og mennesker, der spiser mennesker med hinanden at gøre? Det forsøger to svenskere at redegøre for i essyet 'Den anden føde', som netop er udkommet på dansk.

Andreas Eckhardt-Læssøe

Som barn ved middagsbordet fortalte min far mig tit en vittighed som også hans far havde fortalt ham:

Sønnen: Faaar, når kannibaler spiser mennesker, spiser de så også tissemanden?

Faren: De spiser op!

Kannibalen er ikke en figur, der går op i hvem eller hvad, det spiser, så længe de spiser. Et dyrisk menneske for hvem andre mennesker bare er kød.

Det er også den gengivelse man genkender fra tegneserier, hvor kannibalen som regel er sort og har en knogle gennem næse, når den kommer bærende på Anders And, for senere at kunne hænge ham over bålet. En primitiv og simpel skikkelse.

Men hvad nu hvis kannibalen er en langt mere gennemgående figur i den vestlige kulturs historie?

Det synes at være det spørgsmål Daniel Birnbaum og Anders Olsson stillede sig selv i 1992. Nu er den kyndigt oversat til dansk af Karsten Sand Iversen og udkommet på forlaget Basilisk, og stort hep for det.

Melankolien og spisningen

Spisningen er en social begivenhed. Om det så handler om ofringer, der ofte ender i et festmåltid, eller bare et middagsselskab. Melankolikeren står udenfor fællesskabet. En af litteraturhistoriens bedst kendte udstødte melankolikere er Kafkas Gregor Samsa, der i forvandlingen pludseligt vågner op som en bille. Birnbaum og Olsson minder os om hans særlige forhold til appetit og mad:

”Det eneste Gregor Samsa i begyndelsen har smag for, er netop det vragede, det vragede, det menneskene – de Andre - finder væmmeligt og kvalmende.”

Gregor Samsas groteskhed er ultimativ. Han er ikke et menneske og ikke et dyr, han er et melankolsk menneske i billeskikkelse. Og netop den udenforstående og selvudstødte, er den skikkelse Birnbaum og Olsson skriver frem. Det gør de igennem læsninger af store forfatterskaber som Gunnar Ekelöf, Franz Kafka og Thomas Bernhard.

De trækker på en enorm viden om vestlig filosofi og idehistorie, som de formår at skrive på en måde der ikke forudsætter et intimt kendskab til hverken Nietzsche eller Derrida. Men som gør en mere nysgerrig og klogere.

Et særligt fokus findes der på psykoanalysen. Freuds tanker om melankolikeren, som en der lider et tab og

i modsætning til den sørgende, svælger i tabet og indlemmer det tabte i sig. Altså en inkorporering, der igennem en anden psykoanalytiker, Julie Kristevas, fortolkning af hendes patient Hélène bliver til kannibalisme, når Hélène i sin drøm spiser sin mor. Melankolikeren er en kannibal.

Men den psykologisk symbolske kannibalisme, er ikke det eneste. Kannibalsmen har også en mere materiel forståelse.

Aldrig sulten, aldrig mæt

Den tyske maler Albrecht Dürers mest kendte maleri Melencolia 1 fra 1514, bliver under Gunnar Ekelöfs skarpe blik til et tidligt eksempel på at melankoli og fordøjelse er svært adskillelige størrelser. Han identificerer nemlig den underlige genstand nederst i venstre hjørne som en lavementsprøjte. Melankolikeren har dårlig mave.

I en samtale fra 1991 med den franske filosof og dekonstruktivist Jacques Derrida, bliver spisningen og læsningen koblet sammen:

”Ånden inkorporerer historien ved at tilegne sig, erindre sin egen fortid. Tilegnelsen er en slags sublimeret spisning – ånden spiser alt hvad der er eksternt og fremmed, og forvandler det på en måde til noget indre og eget. Alt skal inkorporeres i det store fordøjelsessystem”

Det der bliver tilbage efter tilegnelsen er skriften. Ligesom ben og knogler, bliver skriften tilbage efter vi har tilegnet os dens mening, så at sige spist tekstens kød. Kannibalens sult retter sig imod det tiloversblevne, den vil have det hele med. Det er en følelse vi kender, at vi efter endt læsning af en bog ligesom mangler noget. Nogle ekstra sider, en ekstra sidehistorie, eller slet og ret bare noget andet og mere. En anden føde.

Birnbaum og Olsson balancerer på kanten af at deres projekt falder fra hinanden. Hvorfor er fx lige præcis kannibalen, en skikkelse som er særlig vigtig for sulten, og kunne den sørgende ikke opfylde mange af de samme karaktertræk som melankolikeren? Men det tæller til deres fordel, at de undersøger grænserne for deres projekt. Deres læsninger af de valgte forfatterskaber er præcise, og deres eksempler rummer hver gang noget andet og mere, end hvad de skal illustrere. Deres tilgang er på den måde mere kritikerens end filosofens, og det klæder bogen.

Så jeg kunne passende vende tilbage til min far og sige, at vittighedens morale, om at også jeg skal spise op, ikke er kannibalens essens. Det kræsne barn, har i virkeligheden mere tilfælles med kannibalen end man ved første øjekast skulle tro.

Titel: Den anden føde -
et essay om
kannibalisme og
melankoli

Forfatter: Daniel
Birnbaum og Anders
Olsson

Forlag: Basilisk

200kr, 246 sider